

قوانین و مقررات جنگ و صلح در اسلام

پژوهشکده تحقیقات اسلامی

سرشناسه:	تقی‌زاده اکبری، علی، ۱۳۴۰.
عنوان و پدیدآور:	قوانین و مقررات جنگ و صلح در اسلام / نویسنده علی تقی‌زاده اکبری: تهیه‌کننده پژوهشکده تحقیقات اسلامی [سپاه پاسداران انقلاب اسلامی].
مشخصات نشر:	قم: زمزم هدایت، ۱۳۸۵.
مشخصات ظاهری:	۳۲۰ ص.
شابک:	۹۷۸-۹۶۴-۲۸۵۴-۰۵-۹
یادداشت:	فیبا
یادداشت:	کتابنامه: ص ۲۱۲ - ۳۲۰؛ همچنین به صورت زیرنویس.
موضوع:	اسلام و جنگ.
موضوع:	اسلام و صلح.
موضوع:	جنگ — جنبه‌های مذهبی.
شناسه افزوده:	سپاه پاسداران انقلاب اسلامی. نمایندگی ولی فقیه. پژوهشکده تحقیقات اسلامی. زمزم هدایت.
شناسه افزوده:	سپاه پاسداران انقلاب اسلامی. نمایندگی ولی فقیه. پژوهشکده تحقیقات اسلامی.
رده‌بندی کنگره:	۹ ق ۷ ت / ۶ / ۲۳۱ BP
رده‌بندی دیویی:	۲۹۷ / ۴۸۲۲
شماره کتابخانه ملی:	۴۱۱۸۲ - ۸۵



قوانین و مقررات جنگ و صلح در اسلام

- ☐ نویسنده: ☐ علی تقی‌زاده اکبری
☐ تهیه‌کننده: ☐ پژوهشکده تحقیقات اسلامی
☐ ناظر علمی: ☐ مهدی عبداللّهی
☐ ویرایشگر: ☐ محمد نصیری
☐ حروفچینی و صفحه‌آرایی: ☐ پژوهشکده تحقیقات اسلامی
☐ ناشر: ☐ زمزم هدایت
☐ تاریخ چاپ: ☐ بهار ۱۳۸۶
☐ چاپ: ☐ سپهر
☐ نوبت چاپ: ☐ اول
☐ تیراژ: ☐ ۲۰۰۰
☐ قیمت: ☐ ۲۲۰۰ تومان
☐ شابک: ☐ ۹۷۸-۹۶۴-۲۸۵۴-۰۵-۹

قم، خ شهید فاطمی (دور شهر)، بیش فاطمی ۳، پلاک ۸۱

تلفکس: ۷۷۳۰۷۳۵ - ۷۵۱۰، همراه: ۸۷ ۲۸ ۲۵۳ ۹۱۲

نمایندگی کرمان: چهار راه چوپار، بلوار دانشگاه آزاد، خیابان حافظان قرآن، بیش کوچه ۶

تلفن: ۳۲۱۴۵۵۰ - ۳۴۱

پیشگفتار

جوامع بشری از گذشته‌های بسیار دور با واژگان جنگ و صلح آشنا بوده‌اند. صحیفهٔ زندگانی بشر نیز از آغاز تا کنون، بیشتر، با خامهٔ جنگ نگارش یافته است. به ندرت جامعه‌ای را می‌توان یافت که جنگ را نیازموده و تلخ و شیرین شکستها و پیروزیها را نچشیده باشد. تجاوز و دفاع، دوروی زشت و زیبای سکهٔ جنگ و کارزارند که خاستگاهشان، قدرت‌طلبیها و برتری‌جوییها از یک سو، و ستم‌ستیزیها و عدالت‌خواهیها از سوی دیگر بوده است؛ جاه‌طلبان از راه جنگ، در صدد گسترش دامنهٔ نفوذ و سلطهٔ خویش برآمده‌اند، عدالت‌خواهان نیز بناچار برای دفاع از عزت و شرافت خویش به جنگ روی آورده و در برابر تجاوزگران، میدان کارزار را رها نکرده‌اند تا مبادا فساد و تباهی، پهنهٔ گیتی را درنوردد و زمین با همهٔ گستره‌اش برای شایستگان و وارستگان تنگ شود.

پس از طلوع خورشید اسلام از افق جزیرهٔ العرب و دعوت همگانی پیامبر (ص)، بسیاری از مشرکان و یهودیان بنای ستیز و خصومت گذاشتند و برای محو اسلام و گروندگان اندکش، به جنگ دست یازیدند. مسلمانان هم با نزول آیهٔ اذن جهاد (حج / ۳۹)، اجازه یافتند تا از دین خدا و کیان اسلام دفاع کنند. از آن پس، نبردهای متعددی میان مسلمانان و مشرکان و یهودیان رخ داد و آیات جهاد و دفاع به تدریج بر پیامبر (ص) فرو فرستاده شد. در این آیات، مبانی عقیدتی، اخلاقی، سیاسی و فقهی جهاد و دفاع و پاره‌ای از مسائل تاریخی و نظامی نبردهای مسلمانان با تجاوزگران تبیین گردیده است. افزون بر آیات، در روایات و سیرهٔ عملی پیامبر (ص) و حضرت علی (ع) نیز ابعاد گوناگون جهاد و دفاع به‌ویژه بعد نظامی آن مانند

اصول و فنون جنگ، تاکتیکها و شیوه‌های جنگی، آماده‌سازی و تجهیز لشکر، ساماندهی سپاه و سازماندهی نیروها، جنگ روانی و... روشن شده است.

درنگ در این دو منبع غنی و ارزشمند، هر انسان ژرف‌نگر و آگاهی را بدین مهم رهنمون می‌شود که اسلام همچنان که در عرصه‌های سیاست و اقتصاد و اخلاق از نظامهای مستقلی برخوردار است، در زمینه جنگ و دفاع نیز دارای نظام است. در این نظام، مؤلفه‌هایی مانند ماهیت، اهداف، شرایط و قوانین و مقررات جنگ و صلح، عوامل پیروزی و شکست، وظایف و ویژگیهای فرماندهان و نیروها و بسیاری دیگر از مسائل دفاعی وجود دارد. آنچه شایسته و بایسته است، پژوهش در باره این مؤلفه‌ها و تدوین «نظام دفاعی اسلام» است که برخی کارشناسان برجسته نظامی معاصر با نگارش کتابهایی در باره فرماندهی و مدیریت نظامی پیامبر (ص) و حضرت علی (ع) نخستین گامها را در این راه برداشته‌اند.

از مباحث مهم نظام دفاعی اسلام، مبحث قوانین و مقررات جنگ و صلح است که کتاب حاضر بدان پرداخته است. این کتاب - جز یک فصل - نوشته آقای علی تقی‌زاده اکبری است. حجة الاسلام والمسلمین مهدی عبداللہی نیز افزون بر نگارش فصل ششم از بخش سوم، نظارت علمی این اثر را بر عهده داشته است. همچنین آقایان مصطفی آخوندی، عبدالله محمد هاشمی و عباسعلی عظیمی شوشتری به ترتیب در تدوین اولیه فصول چهارم، پنجم و هفتم از بخش سوم با نویسنده همکاری کرده‌اند. ویراستاری این کتاب نیز بر عهده آقای محمد نصیری بوده است. در پایان با تشکر از نامبردگان، امیدواریم مطالعه این اثر برای کسانی که مباحث نظام دفاعی اسلام را دنبال می‌کنند، سودمند باشد.

پژوهشکده تحقیقات اسلامی

فهرست

مقدمه ۱۳

بخش اول: جنگ و صلح در ادیان گذشته

فصل اول: جنگ و صلح در دین یهود ۱۷

جنگهای موسی (ع) ۱۷

جنگهای یوشع (ع) و برخی از انبیا و پادشاهان بنی اسرائیل ۱۹

اعتبار عهد عتیق ۲۳

نتیجه گیری ۲۴

فصل دوم: جنگ و صلح در مسیحیت ۲۷

اعتبار اناجیل ۳۱

نتیجه گیری ۳۲

فصل سوم: جنگ و صلح در آیین زرتشت ۳۵

اعتبار اوستا ۴۰

نتیجه گیری ۴۳

بخش دوم: دیدگاه کلی اسلام در باره جنگ و صلح

فصل اول: ماهیت جنگ و صلح ۴۷

ماهیت جنگ ۴۷

۴۷	۱. در راه خدا بودن
۴۸	۲. عادلانه بودن
۵۰	۳. دفاعی بودن
۵۳	۴. انسانی بودن
۵۵	ماهیت صلح
۵۵	۱. شرافتمندانه بودن
۵۷	۲. ریشه‌دار بودن
۵۸	۳. همه‌جانبه بودن
۶۱	فصل دوم: اهداف جنگ و صلح
۶۱	اهداف جنگ
۶۶	۱. اهداف غیرمشروع
۷۴	۲. اهداف مشروع
۸۹	اهداف صلح
۸۹	۱. تأمین و حفظ امنیت
۹۰	۲. دعوت و هدایت انسانها به دین حق
۹۳	فصل سوم: اصالت جنگ یا صلح
۹۶	اصالت جنگ
۱۰۰	اصالت صلح
۱۰۳	نتیجه‌گیری
۱۱۷	فصل چهارم: گونه‌شناسی جنگ
۱۱۷	جنگ با کافران حربی
۱۱۸	۱. جنگ ابتدایی
۱۲۴	۲. جنگ دفاعی
۱۲۵	جنگ با بغات
۱۲۸	۱. شروط تحقق بغی
۱۳۰	۲. ادله فقهی جنگ با بغات
بخش سوم: قوانین و مقررات جنگ و صلح در اسلام	
۱۳۵	فصل اول: شرایط جنگ
۱۳۵	شرایط جنگ ابتدایی
۱۳۵	۱. شرایط وجوب

۱۴۷	۲. شرایط واجب
۱۵۱	۳. شرایط مجاهدان
۱۶۴	شرایط جنگ دفاعی
۱۶۵	۱. شرایط وجوب
۱۶۹	۲. شرایط واجب
۱۶۹	۳. شرایط مدافعان
۱۷۱	شرایط جنگ با بغات
۱۷۱	۱. فراخوانی امام عادل
۱۷۱	۲. ارشاد باغیان
۱۷۱	۳. مهلت دادن به باغیان در صورت مهلت خواهی
۱۷۳	فصل دوم: وظایف مجاهدان
۱۷۳	رعایت نظم و انضباط
۱۷۵	اطاعت از فرمانده
۱۷۷	کسب و تقویت آمادگی رزمی
۱۷۷	حفظ اسرار نظامی
۱۷۹	ثبات و پایداری
۱۸۲	پرهیز از سستی و اختلاف
۱۸۳	فصل سوم: سلاح و تجهیزات
۱۸۳	تهیه سلاح و تجهیزات
۱۸۵	۱. راههای تهیه سلاح و تجهیزات
۱۸۶	۲. هزینه تهیه سلاح و تجهیزات
۱۸۶	کاربرد سلاح
۱۸۶	۱. کاربرد سلاح در جنگ با کافران حربی
۱۹۱	۲. کاربرد سلاح در جنگ با بغات
۱۹۲	فروش سلاح
۱۹۹	فصل چهارم: اقدامات ممنوع و مشروع
۱۹۹	اقدامات ممنوع
۱۹۹	۱. کشتن غیرنظامیان
۲۰۲	۲. مثله کردن
۲۰۳	۳. کاربرد سلاحهای کشتار جمعی
۲۰۳	۴. کشتن فرستاده دشمن

۲۰۳	۵. پیمان شکنی
۲۰۴	۶. غُلُول
۲۰۴	اقدامات مشروع
۲۰۴	۱. مقابله به مثل
۲۰۷	۲. خدعه و فریب
۲۰۸	۳. کسب اطلاعات
۲۰۹	۴. شبیخون
۲۱۰	۵. محاصره
۲۱۰	۶. قطع درختان
۲۱۱	فصل پنجم: پیامدهای حقوقی جنگ در امور مادی
۲۱۱	غرامت
۲۱۱	۱. غرامت در جنگ با کافران حربی
۲۱۴	۲. غرامت در جنگ با بغات
۲۱۵	غنیمت
۲۱۷	۱. غنیمت در جنگ با کافران حربی
۲۲۸	۲. غنیمت در جنگ با بغات
۲۳۳	فصل ششم: پیامدهای حقوقی جنگ در امور انسانی
۲۳۳	اسیران
۲۳۴	۱. اسیران کافر
۲۶۰	۲. اسیران باغی
۲۶۵	۳. اسارت نیروی خودی
۲۷۳	کشته‌ها و مجروحان دشمن
۲۷۳	۱. کشته‌های کفار
۲۷۴	۲. مجروحان کفار
۲۷۴	۳. کشته‌های بغات
۲۷۵	۴. مجروحان بغات
۲۷۶	شهیدان
۲۷۶	۱. مقام شهید
۲۷۷	۲. شهیدان نظامی
۲۷۹	۳. شهیدان غیر نظامی
۲۷۹	ایشان‌گران
۲۷۹	۱. مجروحان

۲۸۲	۲. جانبازان
۲۸۳	۳. مفقودان
۲۸۵	خانواده رزمندگان، اسیران، ایثارگران و شهیدان
۲۸۵	۱. رسیدگی به خانواده رزمندگان
۲۸۶	۲. رسیدگی به خانواده اسیران و ایثارگران
۲۸۶	۳. رسیدگی به فرزندان و بازماندگان شهیدان
۲۸۹	فصل هفتم: راههای پایان جنگ
۲۸۹	راههای پایان موقت جنگ
۲۸۹	۱. قرارداد امان
۲۹۳	۲. قرارداد مهادنه
۳۰۰	راههای پایان دائم جنگ
۳۰۰	۱. پذیرش اسلام
۳۰۰	۲. قرارداد ذمه
۳۰۸	۳. تحکیم
۳۱۱	۴. تسلیم
۳۱۲	۵. فتح و پیروزی
۳۱۳	منابع

مقدمه

پیامبران الهی در رساندن پیام خدای متعال به بشر، با مخالفت و ستیز ستمگران روبه‌رو بوده‌اند و از همین رو مأموریت یافته‌اند که در صورت فراهم بودن شرایط، از آیین و پیروان خود سخت دفاع کنند و حتی به پیکار روی آورند، و همین امر اهتمام کم و بیش ادیان الهی به جنگ و صلح و وضع قوانین و مقرراتی در این باره را اجتناب‌ناپذیر کرده است.

فریضه جهاد از فروعات مهم در اسلام است که آیات و روایات بسیاری به تبیین ابعاد گوناگون آن پرداخته‌اند. این فریضه همچنین دارای احکام و قوانین و مقرراتی است که فقیهان گذشته و معاصر به بیان آنها اهتمام ورزیده‌اند. دفاع درخشان مردم مسلمان ایران در جنگ تحمیلی هشت ساله، مقاومت کم‌نظیر مسلمانان لبنان در برابر رژیم اشغالگر قدس و اخراج نظامیان صهیونیست از جنوب این کشور و قیام باشکوه مردم مسلمان فلسطین در برابر متجاوزان صهیونیستی و کسب پیروزیهای بی‌سابقه، زمینه‌ساز طرح مجدد موضوع جهاد و دفاع در دوران معاصر است. مستکبر جهانی امروزه به بهانه‌واهی مبارزه با تروریسم، سرزمینهای اسلامی را آماج هجوم نظامی خود قرار داده و در تلاش است با تبلیغات و جنگ روانی، از اسلام چهره‌ای خشن و جنگ‌طلب ارائه کند تا امت اسلامی را به انفعال وادارد و از فروغ مقاومت و دفاع آنان بکاهد. مستکبران چون به نقش ممتاز جهاد و دفاع در مقابله با زیاده‌خواهی خود پی برده‌اند، در صدد حذف آیات جهاد از متون درسی کشورهای اسلامی

و به طور کلی انزوای فرهنگ جهاد برآمده‌اند. از راههای خنثی کردن این ترندها، طرح مستدل و علمی موضوع جهاد و دفاع است.

کتاب حاضر با هدف یادشده در سه بخش سامان یافته است. در بخش نخست و در طی سه فصل، جنگ و صلح از دیدگاه ادیان گذشته یعنی یهود، مسیحیت و زرتشت به بحث گذاشته شده است. بدین منظور، ابتدا با مراجعه به کتب مقدس آنان یعنی تورات، اناجیل اربعه و اوستا، مطالب مربوط به جنگ و صلح گردآوری و پس از آن به تجزیه و تحلیل آنها پرداخته شده است. در تحلیل بر دو نکته پای فشرده شده؛ نخست اینکه آیا آنچه را در این متون در باره جنگ و صلح به خداوند و پیامبران الهی نسبت داده شده می‌توان معتبر دانست، و دوم اینکه در قرآن کریم چه مطالبی در باره جنگ و صلح ادیان گذشته آمده است.

بخش دوم به دیدگاه کلی اسلام در باره جنگ و صلح اختصاص دارد. در فصل اول و دوم به ترتیب ماهیت جنگ و صلح و اهداف جنگ و صلح تبیین شده‌اند. فصل سوم به این پرسش پاسخ می‌دهد که در روابط مسلمانان با غیر مسلمانان، جنگ اصل اولیه است یا صلح. فصل چهارم به بیان گونه‌های جنگ از نظر اسلام می‌پردازد.

بخش سوم که هدف اصلی تدوین کتاب است، در باره قوانین و مقررات جنگ و صلح در اسلام است. از همین رو، حجمی بیشتر از مجموع دو بخش اول و دوم دارد و کتاب، نام خود را وامدار آن است. در فصل اول، شرایط جنگ، در فصل دوم، وظایف مجاهدان و در فصل سوم، سلاح و تجهیزات محور بحث است. در فصل چهارم، اقدامات ممنوع و مشروع در جنگ تبیین شده است. در فصل پنجم به پیامدهای حقوقی جنگ در امور مادی یعنی غرامت و غنیمت پرداخته شده و در فصل ششم، از پیامدهای حقوقی جنگ در امور انسانی سخن رفته است. آخرین فصل، به بیان راههای پایان جنگ اختصاص دارد. شایان یادآوری است که در این مباحث، بنا بر این بوده که افزون بر آرای فقیهان، ادله فقهی آنها نیز تا حدودی مطرح گردد. از همین رو، بحث به ویژه در بخش سوم بیشتر شکل فنی و استدلالی به خود گرفته است.